

Sociální deviace v SPSP

3.

Sociologické teorie I.:
Chicagská škola a Strukturní funkcionalismus

FSS MU Brno, 2006

OBSAH SETKÁNÍ

**I. CHICAGSKÁ ŠKOLA:
Teorie sociální ekologie a
Teorie sociální dezorganizace;**

**II. STRUKTURNÍ FUNKCIONALISMUS:
Teorie anomie;
Teorie napětí.**

- **Kritici individuálních teorií zločinu upozorňují na společenskou transformaci, ke které došlo ve Spojených státech v souvislosti s masovým osídlením amerických měst různými rasovými a etnickými skupinami (Afroameričany z jihu a a imigranty z Evropy);**
- **K snad nejdramatičtějším změnám došlo v Chicagu:**
  - 1833 – 4.000 obyv.
  - 1890 – 1 milión obyv.
  - 1910 – 2 miliony obyv.

I. CHICAGSKÁ ŠKOLA

- „Kdy vznikla a čím se zabývá ?“

- založena v roce 1892 na Chicagské univerzitě na katedře sociologie;
  - centrem zájmu sociologie rodiny, rasové problémy, zkoumání sociální změny, sociologie organizace, sociologie města a sociálních deviací;
- jako první detailně zmapovala výskyt sociálních deviací v teritoriích a nabídla řadu výkladů vztahu mezi tímto chováním a sociálními a nesociálními procesy v prostředí města;

I. CHICAGSKÁ ŠKOLA

- „Kdy vznikla a čím se zabývá ?“

- **tvrzení: skutečný svět je světem sociální změny, soutěže a konfliktů (podpora symbolického interakcionismu);**
- **nové metody zkoumání (biografické metody, analýza dokumentů, pozorování);**
- **propojila výzkumné postupy s formulováním teoretických závěrů (teorie výsledkem zobecnění empirických výsledků);**

I. CHICAGSKÁ ŠKOLA

- Zdroje myšlenkových úvah

- **Pragmatická filozofie Johna Deweye a Williama Jamese**
(subjektivní pravdy na základě zkušeností);
  - **Formalismus Georga Simmela**
(formy sociálních vztahů);
    - **Neo-Darwinismus**
(soutěžení o prostor)
    - **Émile Durkheim**
(kriminalita jako ukazatel sociální dezintegrace)

- **Představitelé Chicagské školy se nezabývají studiem individuálních drah jednotlivců, ale studiem drah městských čtvrtí a susedství:**

„Existuje rozdíl v tom, vyroste-li dítě v komunitě v centru města, která je charakterizována chudobou, smíchána různými lidmi a lidmi trvale se stěhujícími, jsou-li schopni se vystěhovat - a následně tedy - není možné spatřovat řešení zločinu spíše v měnicích se čtvrtích/sousedstvích než v měnicích se lidech ?“

(Culen, Agnew, 2003:96)

I. CHICAGSKÁ ŠKOLA

- Teorie a představitelé

1. TEORIE SOCIÁLNÍ EKOLOGIE

(město jako koncentrické zóny E.W. Burgesse);

2. TEORIE SOCIÁLNÍ DEZORGANIZACE

(v přechodové zóně města – R.E.Park, E.W. Burgess, R.D. McKenzie, L. Wirth, C.R. Shaw, H.McKay aj.);

3. TEORIE DIFERENCOVANÉ ASOCIACE / sdužování se s jedinci s určitými vzory chování

(E. Sutherland)

Ad1) Teorie sociální ekologie - Centrum zájmu

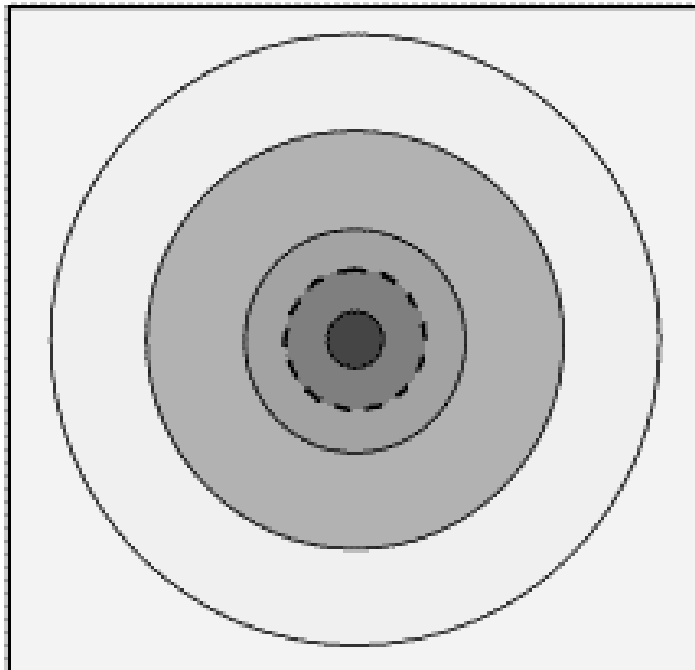

- 1. vzorce chování a sociální změny
(odvozené z ekologického řádu);**
- 2. růst a vnitřní diferenciacce města
(vnímaného jako organismu).**

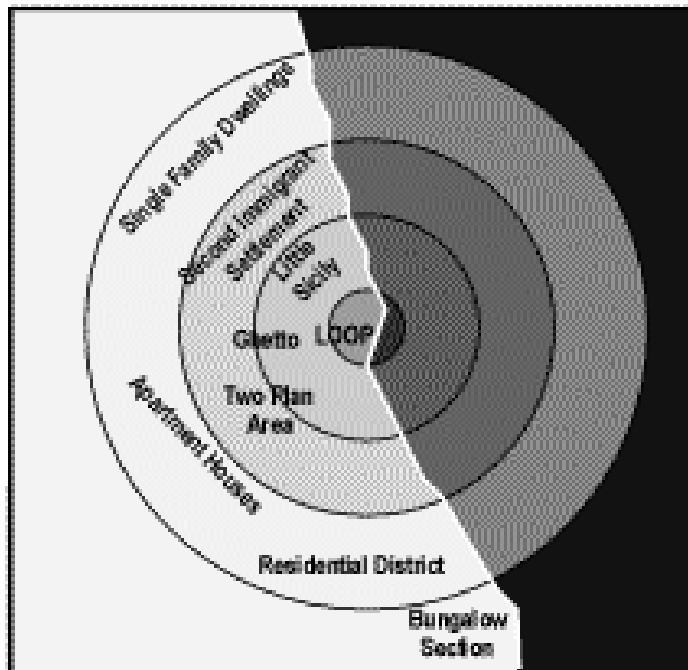
Koncentrická zonální struktura města

(E.W. BURGESS 1925; 1967)

Model

Chicago, 1920s

- I - Loop (downtown)
- II - Factory zone
- III - Zone of transition
- IV - Working class zone
- V - Residential zone
- VI - Commuter zone

Ad2) Teorie sociální dezorganizace

(R.E.PARK, E.W. BURGESS, R.D. MCKENZIE, L. WIRTH, C.R. SHAW, H.MCKAY A.J.)

- reaguje na zjištění masivní koncentrace deviantních fenoménů v přechodné zóně města (kriminalita, prostituce, sebevraždednost, alkoholismus, duševní choroby, dětská úmrtnost a chudoba);

SOCIÁLNÍ DEZORGANIZACE

=

výsledek procesu rozkladu sociálního řádu a zároveň stádium procesu organizace a reorganizace města, který se projevuje rozbitím sociálního konsenzu a tvorbou nového „alternativního řádu“

- **sociálně dezorganizované prostředí vytváří odlišné definice morálnosti, konformního a nekonformního chování;**
- **deviace není fenoménem, který se týká výhradně patologických jedinců, ale jde o obecný rys života lidí v určitých oblastech – problémem je „způsob organizace“ světa v těchto oblastech.**

SHAW, C.R., MCKAY, H.D. (1942)

JUVENILIE DELINQUENCY AND URBAN AREAS

- **Využívají Burgessův model koncentrických zón na zjištění distribuce míry juvenilní delikvence v jednotlivých zónách města;**
- **Předpoklad: míry delikvence by měli být vyšší ve vnitřních oblastech města, kde se protíná přetrvávající chudoba, rapidně roste počet obyvatel, a jejich kombinace s heterogenitou a pomíjivostí narušuje klíčové sociální instituce společnosti jako je rodina;**
  - **Zjištění: Viz článek z Readeru.**

SHAW, C.R., MCKAY, H.D. (1942)
JUVENILIE DELINQUENCY AND URBAN AREAS
- Zkušební otázky k článku

*Jaká byla zjištěna proměnlivost měř zločinu
v jednotlivých lokalitách u jednotlivých skupin
v čase ?*

*Co ovlivňuje („reguluje“) úroveň delikvence
v jednotlivých oblastech ?*

*Kde se projevily vyšší míry zločinu a za jakých
podmínek poklesly?*

*Jaká byla identifikována hlavní příčina delikvence a
jak se projevovovala?*

SHAW, C.R., MCKAY, H.D. (1942)

JUVENILIE DELINQUENCY AND URBAN AREAS

- využití zjištěných poznatků a jejich doplnění

Poznatky:

- jsou výchozí pro teorii diferencální asociace/teorie sociálního učení a kontrolní teorie;
- jsou použitelné na komunity s odlišnými mírami zločinu i mimo USA;

Doplnění:

- vyšší zločinnost v centru města lze vysvětlit ztrátou kapacity vykonávat neformální sociální kontrolu (Sampson 1995);
- variace v dezorganizaci mezi komunitami jsou svázány s rasovou nerovností Sampson a Wilson (1995)

Ad3) Teorie diferencované asociace

(E.SUTHERLAND)

Viz teorie učení

II. STRUKTURNÍ FUNKCIONALISMUS

- základní principy

(Keller 1995:89)

- sociální systémy jsou integrované,
  - společnosti jsou soudržné,
  - společenský život závisí na solidaritě,
- společenský život je založen na reciprocitě a kooperaci,
  - společnost uznává legitimní autoritu,
- základní prvky společenského života jsou normy a hodnoty,
  - sociální život zahrnuje závazky,
  - společenské systémy závisí na konsensu,
  - sociální systémy mají tendenci přetrvávat.

II. STRUKTURNÍ FUNKCIONALISMUS

- Teorie a představitelé

1. TEORIE ANOMIE

**Teorie anomie (É. Durkheim; R.K.Merton);
Typy individuální adaptace (R.K. Merton);**

2. TEORIE NAPĚTÍ (STRAIN THEORY) - (V RÁMCI TEORIE KULTUR A SUBKULTUR)

**Analýza gangové subkultury (A. Cohen);
Teorie nelegitimních příležitostí
(R. Cloward a L. Ohlin)**

Ad1) Teorie anomie

- *Co je to anomie?*

1. = stav společnosti (jako celku), kdy přestávají platit závazné normy jednání/zákony v důsledku:

- náhlých a hlubokých společenských změn, při kterých dochází k slabení kontroly společnosti nad jedincem (Durkheim, 1895), NEBO
- nesouladu mezi cíly jednání a normami, kterými se jedinec, jehož záměrem je cílů dosáhnout, řídí (Merton, 1957).

Ad1) Teorie anomie **- *Co je to anomie?***

2. = kontinuum určitého psychického stavu, psychické izolace nebo sociální malintegrace, v němž na jeho jednom pólu má jedinec pocit sounáležitosti s jinými, na pólu opačném pocit vzdálenosti od jiných, pocit odcizení (Srole 1956, dle Rabušic a Mareš 1996:177).

Komponenty indexu anomie:

- [a] vnímání politického, [b] kulturního
a [c] ekonomického systému,
- [d] vnímání internalizovaných sociálních norem a hodnot, [e] vnímání primárních skupin

Ad1) Teorie anomie

- TEORIE ANOMIE É. DURKHEIMA (1858-1917)

- univerzálně platný normativní řád je zajišťován sociálním konsenzem;
- kolektivního vědomí (a ukazatelem sociální solidarity) obsahuje individuální identifikaci jednotlivců s těmito nadindividuálními hodnotami;
- větší soulad mezi individuálními a společenskými hodnotami a zájmy zaručuje silnější sociální kohezi a naopak (anomii);

anomie = lidé mají pocit, že jejich chování není regulováno společností a dávají proto přednost vlastním sobeckým cílům

Ad1) Teorie anomie

- TEORIE ANOMIE R.K.Mertona (1910-)

- anomii vnímá stejně jako Durkheim;
- zabývá se výhradně příčinami vzniku anomie v USA na konci 30. let (ekonomická prosperita vs. ekonomická nerovnost);
- příčinou deviantního jednání nejsou biologické sklony či psychologická nenormalita, ale rozpor mezi sociální strukturou společnosti a jejími kulturními cíli.

„Americká kultura přikazuje přijmout následující kulturní axiomy:

- 1. všichni by měli usilovat o stejné vznosné cíle, protože cesta k nim je otevřena všem...,*
- 2. domnělý neúspěch není ničím jiným než zastávkou na cestě k budoucímu úspěchu ...,*
- 3. neúspěchem je slevit ze své ambice anebo se jí vzdát...“*
(Merton, 2000:144)

Ad1) Teorie anomie

- Souhrn

- zodpovídá otázku „*Proč některé společnosti, jako např. Spojené státy, mají vyšší míry zločinu nežli jiné společnosti?*“
  - **Vysvětlení:**
    - důraz americké společnosti na cíl dosáhnout bohatství je doprovázen slabým důrazem na legitimní normy (dostatečné vzdělání a tvrdá práce);
    - jedinci jsou nuceni využívat jakýchkoli dostupných prostředků k jejich dosažení (včetně zločinu);
    - společnosti, které neregulují dostatečně chování jednotlivců jsou charakterizované jako společnosti ve stavu anomie či beznormovosti.

Typy individuální adaptace

R.K.Merton (1938)

Způsob adaptace	Kulturní cíle	Institucionalizované prostředky k dosažení cílů
1. Konformita	+	+
2. Inovace (= ukazatel anomie)	+	-
3. Ritualismus	-	+
4. Únik	-	-
5. Rebelie	+ -	+ -

+ přijetí,

- odmítnutí,

+ - odmítnutí hodnot a dosažení hodnot nových